

Over het voorkomen van *Mercurialis perennis* L. buiten Zuid-Limburg

door

T. W. J. GADELLA

(Instituut voor Systematische Plantkunde, Utrecht)

E. J. WEEDA deelt in *Gorteria* 6(2), 1972, p. 38 mede dat *Mercurialis perennis* L. voorkomt bij Middachten. In datzelfde artikel wordt vermeld dat hij van schrijver dezes had vernomen dat in het tijdschrift *De Levende Natuur* omstreeks 1930 eerder melding was gemaakt van het voorkomen te Middachten van het overblijvend bingelkruid, een soort die in ons land vrijwel tot Zuid-Limburg is beperkt.

Aangezien de heer Weeda deze mededeling niet kon vinden in genoemd tijdschrift, heb ik er zelf nog eens naar gezocht. Het is gebleken dat Dr. Sunier op 15 april 1942 een groepje vrouwelijke planten aantrof in het bos van Middachten en dat hij dit in 1947 publiceerde in *De Levende Natuur* (deel 50, pag. 73—77).

Hieruit blijkt dat de soort dus al minstens dertig jaar in Middachten voorkomt. Het is merkwaardig dat zowel de geïsoleerde vindplaats in Middachten, alsmede beide vindplaatsen bij Rhijnauwen (bij Bunnik) een overeenkomst vertonen: er zijn hier uitsluitend vrouwelijke planten. Toch blijken zij in ander opzicht niet met elkaar overeen te komen. De planten uit Rhijnauwen hebben het chromosoom-aantal $2n=84$, die uit Middachten $2n=63$. In Zuid-Limburg werden enkele steekproeven gedaan, waaruit bleek dat daar de planten $2n=63$, 64 of 66 bezitten. Er is dus cytologische overeenkomst tussen de planten van Middachten en die van Zuid-Limburg. Wat de samenhang van deze chromosoom-aantallen betreft: het lijkt mij waarschijnlijk dat het gemeenschappelijk basis-getal $X=21$ is. De planten uit Rhijnauwen zijn dan tetraploïd, die uit Limburg en Middachten triploïd. Het basisgetal $X=21$ is echter zo hoog, dat vermoedelijk gedacht moet worden aan een secundair basisgetal, ontstaan door allopolyploidie na kruising van twee taxa met verschillend basisgetal. Elders in Europa is ook materiaal met $2n=42$ gevonden. Het feit dat de planten uit Zuid-Limburg in een aantal gevallen niet een exact veelvoud van 21 te zien geven is niet uitzonderlijk en komt op polyplöïd niveau wel meer voor. We spreken dan van aneuploïde aantallen. Het lijkt waarschijnlijk dat de import van mannelijk materiaal uit Zuid-Limburg wel succesvol zal zijn voor bestuiving en bevruchting in Middachten, maar niet in Rhijnauwen. Experimenteel moet dit nog nader worden onderzocht, uiteraard niet in de natuur, maar in de proeftuin. De planten van Middachten hebben wat smallere bladen dan die uit Rhijnauwen.

Een van beide vindplaatsen uit Rhijnauwen (mij getoond door de heer E. Arnolds) is kwetsbaarder geworden nu een grote beuk de novemberstorm van 1972 niet heeft overleefd en in de directe omgeving een druk bezochte trim-baan is aangelegd. Het opvallende uiterlijk van *Mercurialis perennis* zal er vermoedelijk wel toe bijdragen dat het kleine groepje planten zich ter plaatse kan handhaven. In ieder geval is het materiaal dat ik voor cytologisch onderzoek meenam nog aanwezig in de proeftuin van Hortus Sandwijk te De Bilt.

Tot slot wil ik de heer Weeda hartelijk danken voor het beschikbaar stellen van levend materiaal uit Middachten.

Summary

Mercurialis perennis L. is very rare outside the Calcareous District of the Netherlands. Two very small groups of plants have been found near Rhijnauwen (Bunnik, prov. Utrecht) and one near Middachten (Rheden, prov. Gelderland). In both cases only female plants were found. Cytological studies demonstrated that the plants from Rhijnauwen are tetraploid ($2n=84$), those of Middachten triploid ($2n=63$).